

Chr. 523, 22.

2. B. V.

B. M.

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE REGIO AC DOMINO

DN. FRIDERICO AVGVSTO

ELECTOR. SAXON. HEREDE
ETC. ETC. ETC.

HISTORIAM SCHOLIASTARVM

PVBlice PROPONIT ET EXCVTIT
PRAESES

X 2313066

M. ERDMAN. GOTHOFREDVS
CAMENTIVS

AL. EL.

RESPONDENTE

JUSTO HENR. CALMBERGERO,
SALZ. THURING. SS. TH. ET PH. CULTORE

AD D. III. IVL. A. c. 15 15 CC XV

HORIS MATVTINIS

VITEMBERGÆ

Typis CHRISTIANI SCHROEDERI Acad. Typ.

§. I.

Antiquitatem ultimam, si a sacris divinisque literis discesseris, silentio obrutam oppressamque fuisse, atque oblivione quadam posteritatis deletam veluti & extinctam, recte arbitramur. Et si itaque magna se difficultas obiicit, haec rimari vetera, originumque rationes & causas idoneis argumentis demonstrare, ratio tamen silentii expedita videtur, quam in fabulis Poetarum, quae tempora mox insecuta fuere, perspicimus, videlicet abdita ea, abstrusa & recondita, ac velut in tenebris diuturno situ vetustatisque squalore obsita, prius iacebant, quae tot tantisque scriptorum monumentis celebrari debebant & confirmari. Fabulis tandem scripta, quibus ad id tempus utimur, successerunt, adeo, ut antiquitatis recessus, quemadmodum recte iudicat Franciscus Baconus, Praef. de Sap. Veterum, ab insequentium memoria seculorum, tanquam velo quodam fabularum discreti sint & separati, quod se interposuit & obiecit medium inter ea quae perierunt, & ea, quae supersunt. Scripta vero, ex quibus utilitas capitur, late patent, eaque vel incorrupta & a mendis liberata, vel, inclinante aetate, incultius composita sunt. Hinc, ubi vitium fecerunt, emendationem, ubi vero intellectu difficilia sunt, lumen desiderant. Nam ut de verbis & rebus verius exquisitiusque existimare, ac, quae ob antiquitatis obscuram notitiam non statim patent, acrius considerare possimus, futurus vero usus scienter adornetur, adhibenda est retexendi & recognoscendi scripti solertia, quae ipsam rei criticae antiquitatisque notitiam complectitur. Habenda igitur gratia est iis, qui, aetate literis instauratis proxima, praecipua laude hac in re floruerunt, Vallis, inquam, Barbaris, Politianis, Crinitis, Beroaldis, Gyraldis, Rhenanis, Erasmi, Manuiss, Stephanis, Camerariis, Hotomannis, Victoris, Sigoniis, Xylandris, Passeratiis, Scaligeris, Lipsiis, Doufis,

Doufis, Casaubonis, Rittershusiis, Gruteris, Grotiis, Rutgeriis, Rigaltiiis, Ryquiiis, Schottis, Berneggeris, Meursiis, Salmasiis, Barthiis, Heinsiis, Freinshemiis, Bongarfiis, Spanhemiis, Dacieriis, Bentleiiis, Stanleiiis, Perizoniis, Gronoviis, Graeciis, Burmannis, aliis, quorum commentationibus multum quidem lucis affunditur scriptoribus, lectorumque intelligendi ac iudicandi facultas praeclare adiuvatur. His enim magistris critica ars magnopere literas amplificavit, insignemque eis utilitatem, si vere de illa statuatur, attulit. De hac tamen arte Petrus Dan. Huetius (a) in Origenianis, paullo iniquius existimare videtur, quando, plus eam pernicipi, quam utilitatis in literas intulisse, ait. Ideo enim docti libros emendare solent, non, ut tenebras offundant, aut optimos scriptores contaminent ac corrumpant, sed, ut codicum maculas eluant & suam scriptori germanam sententiam reddant. Huetius hic non multum discedit a Seneca, qui sapienter quidem ait: *Non discere debemus ista, sed didicisse*, id est, non inhaerere istis & occupari, sed ad Philosophiam praeparari. Verum Seneca ex Stoicorum sententia iudicat, qui sapientiam tantummodo in rebus, non in literis & verbis ponebant. Rei huius clariora vestigia cernas apud eundem Ep. LXXXVIII. & CXV. Novimus quidem, neque id inficior, Graecos inprimis, quos ideo *Φιληδονῆς* & dulcibus Poetarum nugis interdum obsecutos vocat Dion Chrysofostomus Orat. Troian. p. 567. saepenumero levibus verborum notionibus plus satis delectatos fuisse, id quod etiam ex fragmentis Ctesiae, apud Photium, in Bibliotheca, apparet, ex Apollonio item Alex. qui Syntax. L. III. veterum *ἀποφάσεις* Criticorum passim recenset. Nihil non tentarunt isti homines, qui, nimia corrigendi libidine & prae-

(a) L. l. c. V. §. 5. *Ex ardesco, inquit, quotiescunque viles de plebe Grammaticorum literatores bonis auctoribus inscitiae suae virus aspergentes, video. Atque haec pestis nihil non pervagata est.*

& praepostero quodam acumine ducti, multa scriptoribus aliena affinixerunt, unde propemodum infinitae lectionum varietates sunt enatae. Exemplum habemus in poemate Arati, quod mirifice interpolatum fuisse, Hipparchus memoriae prodidit. Fatendum vero est, hic cum primis incitiam & stuporem librariorum, quos eam ob rem Irenaeus & Hieronymus iureiurando obstrinxerunt, culpa non vacare, praesertim in rebus quae ad fidem religionemque spectant. Reliquas decipiendi artes silentio iam transmitto. At enim, nihil ideo de utilitate & commendatione Critices detrahi, aut omne studium negligi ac deferri, debet. Latissime patet eius utilitas, neque his scriptoribus, aut finibus tam angustis continetur, vid. Huetius de optimo genere interpretandi. Quemadmodum igitur olim *repostoria* donariorum sacra non erant, nisi derivatione quadam cognationis, quia res sacras custodiebant, ita etiam ars critica, quae res perditas restituit & servat, severa existimandi ratione ideo dicitur τέχνη κριτική, quia de optima scriptoris sententia, & interpretatione eius germana iudicium facit, & si quae sint variae lectiones, optimam ac sententiae scriptoris convenientissimam seligit, eamque castigatiorem reddit. Enarratores autem s. Scholiastae ideo sic appellantur, ut, si quod negotium libri alicuius conditor verbis difficilioribus & obscurioribus, aut sententia forsitan abstrusiore, facessierit, inter lucubrationes (de quibus §. 2.) nihilominus, noctibus contractioribus factas, de otio cogitare, hoc est, acriori severiorique iudicio & censura abstinere, nihilque affingere scriptis, neque novam plane atque ab ipsius mente scriptoris abhorrentem, sententiam eruere debeant. Cautum tamen in primis hic opus est, ut, si numerus eiusmodi criticorum & scholiastarum augeatur, ne, vel iis nimium intenti, iudicio nostro minus utamur, vel, illorum obruti mole, scriptores ipsos fastidiamus, uti de ineptis quo-

rundam rhapsodiis Thom. Faber Ep. LIX. & Pacichellius, Itin. T. I. Ep. XIX. commonuerunt. Constet igitur suus arti criticae honos, maneat integra & incorrupta eius dignitas, neque non in posterum utilitati eius à doctissimis viris maximum pretium statuatur, conf. Scioppius de Criticis & Philologis veteribus & recentioribus, Vossius de arte Grammatica, Janus Gruterus in Thesauro Critico. Iphis olim Principibus studia haec Philologica tantopere fuisse cordi, ut ad honestam animi remissionem, & colloquia supra mensam, iis sint usi; testatur Plutarchus, in Alexandro, qui (b) etiam commemorat, Aristotelem emendasse Iliada, eamque editionem appellatam ἐκ τῆ νάεθνος, quod Alexander eam condiderat in thecam, qua Darii unguenta solita erant asservari. Quanquam Strabo confirmet, Alexandrum ipsum cum Callisthene & Anaxarcho, Homerum emendasse. Quae tamen cuiusmodi demum sint, Alexander Iliadem suam, emendatam ad vetera exempla, & doctiorum Criticorum normam, in conditorio νάεθμῳ circumferēbat, eamque appellabat ἐκ τῆ νάεθμος. Sic Patres anti qui Critices studium tanta cura diligentiaque colebant, ut illud etiam tempus, quod quieti animique relaxationi ac remissioni dandum erat, in eo collocarint, si audiamus id quod memoriae mandat Origenes (c) apud Cedrenum. Non reiiciendas esse vocum observationes tanquam frivolas & inanes, Basiliius (d)

Pro-

(b) Ait enim: ἦν δὲ φύσει Φιλολόγῳ κὶ Φιλομαθῆς κὶ Φιλαναγνώστης, κὶ τὴν μὲν Ἰλιάδα, τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς ἐφόδιον, κὶ νομιζῶν κὶ ὀνομάζων. ἔλαβε μὲν Ἀριστοτέλης διορθώσαντῳ. ἦν ἐκ τῆ νάεθμῳ καλῶσιν.

(c) ὅτε γὰρ δειπνήσαι ἐστὶν ἡμῖν ἀντιθέλλωσιν, ὅτε δειπνήσασιν ἔξουσι περὶ πατήσιν κὶ διαναπαύσαι τὰ σώματα ἀλλὰ κὶ ἐν τοῖς καιροῖς ἐκείνοις Φιλολογεῖν, κὶ ἀκριβῶν τὰ ἀντίγραφα ἀναγκαζόμεθα.

(d) ἄδυνός ὑπεροπτεῖον τοῖς εἰς τὴν γνῶσιν εἰσαγομένοις. ὡς εἰ τις τῶν πρώτων σοιχείων, ὡς σμικρῶν, ὑπερίδοι, τότε τῶν τελείων τῆς σοφίας ἐφάψεται.

Prooemio de Spiritu S. docet, iubetque Theologos scrutari sententiam, in singulis vocibus & syllabis latentem. Certe nos commoneere debent de necessitate huius artis tot cōdices, ab hostibus veritatis corrupti. Vix per Lutherum sacra emendata erant, cum Leo X. P. M. gravi poena vetuit, ne quis librum aliquem prelo subiiceret, nisi prius per S. Palatii magistrum vel per dioecesis Antistitem diligenter examinaretur. Huius itaque Exemplum secuti Episcopi & Inquisitores, varios librorum damnandorum indices, pro ratione temporis, emiserunt. Mox secuti sunt indices expurgatorii, videlicet Belgicus, Lusitanicus, Hispanicus, Neopolitanus, & Romanus de quibus vid. Guil. Cave (e) qui codices Patrum corruptos solerter indicavit. His igitur codicibus lumen aliquod affundi debet, quod ipsum accendere solet ars critica, & diligens in recognoscendis codicibus cura. Operae igitur pretium me facturum esse, arbitror, si tot tantosque huius artis interpretes & enarratores, qui de his literis bene mereri studuerunt, enumerare annitar. Persequar vero Historiam Scholiarum, ab aetate ultima, usque ad aevi recentioris memoriam, eosque duabus classibus includam, qui vel antiquis lectionibus, castigationibus, emendationibus, explanationibus, novis lectionibus, quaestionibus, variis lectionibus, variis observationibus ad scriptorem quendam commentati sunt. Sola divina excipio, quippe quae ex ingenio emendare velle, hominis esset non immotae, sed penitus emotae, mentis. Unde etiam colligas, nihil huc afferri debere de Commentariis & Enarratoribus, qui observationibus suis verbosis interdum & copiosis sacrum codicem illustrarunt, nisi ubi proprie ita dicta scholia adsint, uti habemus scholia Graeca in Cod. sacrum, uti & Hebraea ad marginem Bibliorum Stephani. Faxit Deus, ut laborem hunc feliciter finiamus.

S. 2. Scho-

(e) Hist. Lit. Script. Eccles. Proleg. Sect. V. p. 21. 22. 23.

§. 2. Scholia, (si discesseris à prima & impropria significatione, qua hymni ita dicebantur, in honorem heroum cantari soliti, hinc scholium Hermodii apud Athenaeum; (f) vid. Andr. Schottus in Procli Chrestomathiam, & Vossius (g)) breviores sunt explanationes, observationes & notae, locis difficilioribus & abstrusioribus sententiis, eruendis accommodatae, quibus in exquirenda lectione vera, explorandaque scriptoris mente, sublevamur. Notis eiusmodi instructi sunt omnes fere Poetae Graeci, item Editiones scriptorum veterum Schrevelianae, Rutgeri Hermannidis, saepe etiam Thyssianae, aliaeque complures, quibus variorum notae selectae, hoc est, mancae & mutilae, attextuntur. Erasinus otiola exponit, Sixtus Senensis explicat *vacationes* sive *otia*, sive *per otium excerpta*, quibus quoties ad plenam commentationem otium, deesset, ea tantum, quae sibi videbantur obscura, brevibus, quibusdam annotationibus summatim perfringebat. Minus apte vero & parum apposite uterque reddidit. *Σχολιον* enim, ut Vossius in Lex. Etym. ait, est *diminutivum* ἀπό της σχολῆς, notatque doctrinam scholasticam, seu, quae in scholis tradi solet. *Schola*, Graece & latine, praeter vulgatas significationes, etiam *lucubrationem* designat, quae de re aliqua per otium elaboratur. *Σχολιον* igitur parvam scholam significat hoc est, *lucubratiunculam*. Speciatim vero *σχόλια* dicuntur commentarioli & iuxta Svidam *σημολογήματα*, ἢ *ὑπομνήματα* καὶ *ἐξηγησίαι*. *Scholia* etiam dicuntur *loci* ex auctore aliquo deprompti & excerpti, cuiusmodi ex Evangelio, quo Marcion utebatur, nonnulla deprompsit Epiphanius, Haeres. 42. & *σχόλια* seu excerpta appellavit. Perperam hoc nomine insigniuntur breves dissertationes, quod Hieronymus & Rufinus fecerunt, qui Origenis Commentariolos in Scripturam *excerpta* vocarunt,

(f) L. XV.

(g) L. III. Inst. Orat. p. 417.

runt, adeoque omne scholiorum genus communi *Excerptorum* vocabulo indicarunt, quod tamen ad certam quandam speciem erat restringendum. Quoniam igitur brevibus sententiis hi commentarioli Origenis concludebantur, ideo *commentaticum* interpretandi genus ea Hieronymus Prooem. Comment. in Matth. & Prooem Comm. in Ep. ad Galatas, appellat. Scholia vero ad oram sacrorum librorum attexuisse Origenem, ostendit Codex vetustissimus Renati Marchali, in quo omnes Prophetæ continentur, quem laudat, in suis Origenianis Petrus Dan. Huetius, commemorans simul, in illo libro Prophetiæ Ezechielis hæc præfixa esse verba: μετελήφθη ἀπὸ τῶν κατὰ τὰς ἐκδόσεις ἑξαπλῶν, καὶ διαρθρώθη ἀπὸ τῶν ὀριγένους αὐτῆ τετραπλῶν, ἅτινα καὶ αὐτῆ χειρὶ διάρθρωτο, καὶ ἐ σχολιογράφητο. ὅθεν εὐσέβιος ἐγὼ τὰ ἁόλια παρέθηκεν. Hinc discimus, Tetraplorum limbos ab Origene scholiis fuisse instructos. Negat tamen idem Huetius, annotationes istas, quæ in hoc Marchali Codice ad oram Ezechielis aliorumque Prophetarum attextæ sint, scholia esse Origenis, quoniam partim variis interpretationibus, ex Aquila, Theodotione, & Symmacho depromptis, partim lectionibus variis, vel circa lectionum varietatem observationibus, constant. Hieronymum ampliori sensu ἁόλια accepisse apparet ex Prooem. in 1. Comm. Esa. ubi *excerpta* σημειώσεις vocat. At, Philocaliæ Cap. 26. σημειώσεις constituisse Tomis, atque adeo, quaecunque hoc Philocaliæ capite fragmenta in Exodum repræsentantur, petita esse ἐν τῶν σημειώσεων, pronuntiat. Ea vero neutiquam pro *scholiis* haberi posse, sed iustorum locum explere commentariorum, Huetius recte contendit. Patet itaque, σημειώσεων vocabulum esse generatim capiendum, quo *Tomis* & *scholia* continentur. Ita intelligendus est Eusebius H. E. V. 20. cum χαρτεσά-

την σημείωσιν appellat *obtestationem* quandam, quae ad finem libri Irenaei, *περι ὀγδοῦδος*, praeter contextum, adiecta erat. Hinc, quod Eusebius H. E. VI. 16. ubi de Hexaplis Origenis agit *σημείωσιν Ἐβραίων* dixit, commodius *παραθέσεις τῆς Ἐβραϊκῆς ἑρμηνείας* Epiphanius extulit, quasi dicas, *adiectioes*. Optime quoque Nicephorus *παρασημείωσιν* reddidit, *descriptionem ad aliud additam*. Cum ergo scholia alterius scriptionis explicandae gratia scribi soleant, eique saepe adiungi, propterea *σημειώσεων* nomine etiam appellari possunt. Ceterum uberior scholiorum explanatio tum ex ipsis scholiis, tum ex tota hac de his, eorumque autoribus, Historia & commentatione fusius à me deducetur.

§. 3. Ad quod propositum aggredi iam ausus, delatusque velut in ingentem sylvam, in qua pendeo animi, cui potissimum stipiti ferrum infligere debeam, idem mihi cogitandum esse, intelligo, quod sapienter praecipit Epictetus, (*b*) actiones humanas cum navigatione comparans, ubi si quis, navi paullum commorante, ex ea egrediatur, aquatumque exeat, obiter fortassis etiam cochleam aut bulbum colligat, animo nunquam non in navigium intento sit, oportet, semperque sollicito, ne gubernator vocet, ipseque illa omnia relinquere cogatur; ita, si in hac Historia partim notitia obscurior huius vel illius Scholiastae, lectiones variantes, variae aut corruptae interdum explanandi rationes, metaphoras parum idoneae, partim etiam amoenitates & collectiones selectarum in ipsis scholiasticis rerum, consistere iusserint & commorari, animo tamen semper attento ad scholiastarum historiam respiciendum esse, recordabor. Scholia enim idem mihi fatum habuisse videntur, quod Echo, quae heroicis temporibus illis, pulcherrima fuit virgo, nunc nihil,

(*b*) C. XII.

nihil, nisi sonus, est; ita certe scholia, superiore memoria, eo in pretio erant ac dignitate, ut aliquid ingenio perfectum elaboratumque industria prae se ferrent, inclinante autem aetate, ita sunt attenuata, uti saepenumero nihil, praeter voces habere videantur. Quis enim (i) neget, scholia etiam ipsa laborare passim nec raro emendatione alia, & explanatione, adeoque scholiis quibusdam novis, indigere re in primis incerta & inclinata? De Averroë, ut vulgo vocatur, Erpenius in hanc sententiam verba facit, ut dicat, *cum ita latine habebatur, ut merito conqueramini, intelligi cum vix posse, & interpretem in ipso desideretis interprete.* Vid. Anton. Possevinus in Bibl. selecta. Casaubonus (k) alicubi conqueritur, Scholiastas graecos admodum esse interpolatos, neque cum scriptis codicibus convenire, & tamen sermo ibi est de nobili praeter ceteros Apollonii Rhodii Scholiaste. conf. Iac. Gronovii Observ. Script. Eccles. p. 73. & Iac. Perizonii Animadvers. Hist. p. 417. Michael vero Neander, in notis ad Theogn. p. 272. ait; *Multos Homeri versus apud Platonem & Synesium aliter legi, quam in recentioribus editionibus Homeri.* Liberandi tamen ab hac culpa sunt Scholiastae, cum saepenumero ipsimet scriptores sint hallucinati, cum primis vero Poetae, de quibus Wetstenius Diff. de Accent Graec. ait; *nullam propemodum barbarismi speciem esse, qua non in pra-*

B 2

stan-

(i) Obiter saltem id monendum, duxi, quod confirmatur vel ex unico loco Theocriti Eidyll. III. v. 30. videlicet usus obtinuit apud Graecos, ut per papaveris & anemones herbae folia tentarent, utrum amaris suis grati acceptique essent, hinc cubito aut humero, ea imponebant, & si percrepissent, aut ruborem contraxissent, amari se, augurabantur. Cum igitur Theocritus vocabulum $\pi\alpha\chi\epsilon\iota$ usurpet, Scholiastes falso id $\upsilon\pi\omicron\tau\omega\nu\ \chi\epsilon\iota\epsilon\omega\nu$ interpretatur.

(k) Lect. Theocrit. p. 392.

Sanctissimis Poetis reperitur, unde Claudius Salmasius, in notis ad Spartiani Pescenn. p. 680. diatriben de Poetarum vitiis promissit. παραπλώματα eiusmodi in Homero observata fuisse, confirmant M. A. Maioragius, Praef. in Homer. Dan. Heinsius, Proleg. Exercitt. SS. Ioach. Camerarius, Praef. Not. in Iliad. ed. Basil. Hebraismos in eodem vate observarunt Thom. Gatakerus in Cinno c. 9. p. 93. Perizonius de Stud. Theol. c. 12. De Virgilio, Ovidii, aliorumque vitiis conf. Passeratius in Orationibus, Petrus Nannius in Miscellaneis, Muretus in variis LL. Quare in viam ut redeam, procul dubio veniam impetrabo à L. B. si, quatenus ea res facultatem habet, excursiones necessarias quidem, at breves tamen, instituam, observationesque, sicubi sit opus, addam, quo res omnis in expositionis progressu vel sic dilucidior evabat.

§. 4. Tres omnino Grammaticae partes tribuit Iohanna Vover, Polymath. C. VIII. *ὅς τεχνικὴν* sive *μεθοδικὴν*, *ἔξηγητικὴν* & *κριτικὴν*. Hanc distinctionem in Historia Scholiastarum adhibere constitueram, mihi que iam deliberatum erat, ita ut primae classi assignentur *μεθοδικοί* sive *τεχνικοί*, isti videlicet, qui grammaticis aut Rhetoricis, Lexicis identidem ac glossariis operam dederunt, eaque miro artificio ac stupenda saepenumero industria elaborarunt. Sed quoniam dudum nomina Grammaticorum, & quid singuli in eo genere scripserint, diligenter annotavit Gesnerus L. I. Pandectarum, et latinorum quidem Tit. II. III. IV. Graecorum autem Tit. XX. par. 3. quorum etiam pertinet liber Svetonii Tranquilli de illustribus Grammaticis, plenius vero de iis et quidem secundum omnes Grammaticae species egit Gerardus Ioann. Vossius Lib. I. Aristarchi sive de arte Grammatica C. V. VI. VII. quibus addenda sunt, quae Lib. de Philologia C. IV. §. II. C. V. §. 12, &

12. & C. VII. leguntur. Denique recentiores aliquot Grammaticos commendavit Raphael Volaterranus L. XXI. commentarior. urbanor. Referendi huc etiam sunt Auctores Latinae Linguae in unum corpus redacti, adiectis notis Dionysii Gothofredi, ac praeter hos alii Grammaticae Latinae auctores antiqui numero XXXIII. uno voluminae comprehensi, opera & studio Heliae Putschii. Seorsim vero Lexicographos indicavit Gesnerus d. I. Tit. IIX. IX. XIX. XX. parte 5. De Lexicorum differentiis et scriptoribus Graecis praesertim, nervose etiam differit Philippus Iacobus Mauffacus Dissertatione critica subiuncta Lexico Harpocratonis, nolo hac ratione latiores historiae Scholiastarum fines describere, sed satius esse duxi, si discernam Scholiastas in *κριτικῶς* & *ἐξηγητικῶς*, Scholiastae κριτικοὶ sunt, qui, ut Mauffacus ait, praecipue circa tria versantur, circa obscure dictorum explanationem, bonorum & sanorum iudicium, et verorum, germanorumque ab adulterinis distinctionem; item qui de dicendi ratione statuunt, quae sunt intellectu difficilia perspicue exponunt, ambigue dicta sedulo excutiunt, & de tota oratione sagaci ingenio, acriusque iudicio verius exquisitiusque sententiam dicunt, aut ingeniosa quadam analysi argumenta scriptoris explanant, et si Diis placet, interdum etiam in librariorum fidem inquirunt, & si obelo opus est, verum auctori sensum reddunt, saepe etiam alterius scriptoris *οικονομίαν* alterius *ἀναξίαν* reprehendunt, aut ubi decorum non observavit, carpunt, v. c. quando Servius in hos 4. versus L. I. *Aeneid.* *Et iam finis erat* &c. scribit, pulchram esse dispositionem carminis, nam parum apte pronunciatum fuisse, si ex abrupto transitum fecisset. Bene itaque recteque Virgilium fecisse, inducendo Iovem et de rebus humanis cogitantem, & Africam respicientem, ad quam venerant Troiani.

Unde, inquit, honestus color est, ut Venus adeat Iovem, timens ne Romana fata Carthagini concedant. Idem laudat in 3. versibus L. XII. Æn. *Hic mentem* &c. Scholiastæ *ἐξηγητικοί* sunt, qui enarrant saltem auctoris verba, atque copiosioribus commentationibus ea illustrant, aut ex Antiquitatis, Historiæ, Geographiæ & Chronologiæ &c. monumentis explicant, item qui Metaphrasas instituunt, aut de rebus Philosophicis disquirunt. Sic, quando Æn. VI. de geminis somni portis agitur, Enarrator Servius hoc ad physiologiam refert, et per corneam portam oculos significari, ait, per eburneam vero os, quamvis subinde hunc enarratorem Virgilii hac præcipue in parte refellat Henr. Stephani in Dissert. de Criticis p. 163.

§. 5. Intuentibus itaque nobis ætatem ultimam, terrasque distitas & remotas bene etiam de his studiis, quæ diligenti in evolvendis scriptoribus cura, & vera eorundem explicatione aluntur, Viri artibus doctrinaque insignes mereri studuerunt. Hinc quod Orientalia studia attinet, tot ubi scripta manu exarata abundant, quæ quoad maximam eorum partem, nihil aliud sunt quam notæ, scholia, & commentationes, quibus vel Coranum vel alios etiam libros Philosophicos v. c. Aristotelis (de quibus omnibus deinceps agemus) illustrare coeperunt. Quis enim neget multos scriptores ad id etiam tempus apud Arabes extare integros & incorruptos, qui apud nos aut non reperiuntur, aut misere admodum mutilati & depravati, adeoque ex Arabismo non sine magno literarum bono feliciter restitui nobis possunt, ut loquitur Erpenius. (1) Testes sunt Clenardus,

(1) Orat. de Lingua Arab. p. 35. *Scitote*, inquit, *Titi Livii libros extare etiam eos, inquam, quorum inæturam totus dolet orbis latinus. Pappi Alexandr. libri ad Mathematicarum scientiam*

duſ, Poſtellus, Scaliger, alii. Sed de his opportune ſuo loco dicam.

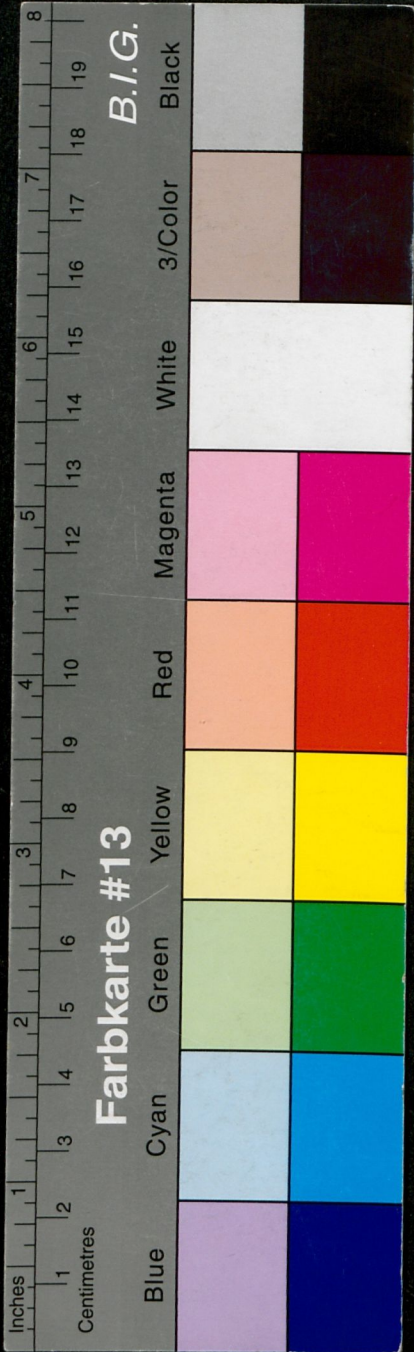
§. 6. Ineamus iam numerum Rabbinorum, &, ducto ab iis initio, noſtris claſſibus hos Hebraeorum Scholiaſtas complectamur. His tamen, eſſi propius eos noverim, nec difficile fuerit pleniorẽ notitiã tradere, copioſe non immorabor, quoniam maiora nobis atque identidem utiliora perſequenda reſtant. Prima claſſis *קטנים* repræſentat, inter quos, uti ordo in re ſæpenumero obſcura et incerta ſeſe dat, agmen ducere uiderur R. ABRAHAM MEHABAR qui ſcripſit explanationem & ſcholia in Gemaram, quibus laudem non detrahit R. Gedalia in Schalſchel. Hakkabb. p. m. 39. ELIAS LEVITA Germanus ſcripſit *שכילי מהרר על ביאור הרעת* i. e. *ἑόλια* in Grammat. R. Moſis Kimchii, quæ vocatur *Iter ſemitarum ſcientiæ*. Hæc Romæ composuit, ut ipſe teſtatur in Praef. zda ad Librum Maſoreth hammaſoreth, quamvis in fine huius libri legatur fuiſſe composita Paduae. Poſtea ſub nomine R. Benjamin Ben Judæ Romani prodierunt Piſauri. Unde ipſe auctor de hoc furto ſibi invito Domino facto conqueritur in fine eorundem ſcholorum. Idem ſcripſit *פתח רבתי על ספר פי* Scholia in Grammaticam, quæ dicitur; *Apertio verborum meorum*. Ita vocatur quaedam abſolutiſſima Grammatica, olim in Hiſpania com.

tiam reſolutivam pertinentes, theſaurus inaeſtimabilis, Arabice reperiuntur. Hippocratis & Galeni non pauca. Atque hoc viros nonnullos apud nos eruditione claros movit, ut dixerint, ſi ſcientiæ Graecorum apud nos periſſent, ex Lingua eas Arabica reſtitui poſſe, ut certe ſuperiori ſeculo, antequam literæ Graecæ florerent, non pauci ſcriptores Graeci ex Arabiſmo in latinum ſermonem ſunt traducti.

QX
11c
6

composita ab ignoto auctore, quam e tenebris eruit, scho-
liis illustravit, magnaque industria & labore in publicam lu-
cem exposuit, ac imprimi curavit Pisauri sub Dominio Io-
annis Sfortiae, & Venetiis subinde excusa fuit Ann. 1546.
R. IEDAAIAH Ben Abraham Happenini, scripsit ביאור sive
elucidationem Commentarii R. Abrahami Aben Ezrae
in Pentateuchum, in quo illius loca difficiliora ex-
plicantur; vid. Bartoloccius in Bibl. Rabb. T. 1.
R. ELIAS HALLEVI scripsit scholia in Grammat. R. Mosi Kimchii,
R. IOM TOV bar Abrahami Afcuili, scripsit ספר מגדל עון
librum turris fortitudinis; notae sunt in librum מדרש מוסי
bar Maiimonis contra הרמב"ם & pro Mose Maiimonis acriter
pugnat. Excussus est in syntagmate cum Comment. e-
iusdem Mosi in margine exteriori, cum in interna reperia-
tur Comment. מגדל עון alterius Iom Tov. Unde male
à Buxtorffio in Bibl. Rabb. uterque Commentarius tribuitur
huic Iom Tov bar Abrahami, quod idem facit Plantavitius,
à Buxtorffio deceptus. Quod autem fuerint duo Iom Tov
& hic bar Abrahami posterior sit, patet ex Schalscheleth hak-
kabbala p. m. 58. ubi refertur; hunc R. Iom Tov peti-
isse a vidua relicta post mortem prioris Iom Tov, ut
vellet sibi esse in uxorem; cui ipsa respondisse fertur.
יום טוב אחרון לגבי ראשון כחול שויהו רבנן
Iom Tov (hoc est dies festus) ultimus respectu primi tan-
quam profanus reputatur à Doctoribus. Sunt igitur duo
auctores sub nomine Iom Tov. Primus fuit Auctor מגדל עון
& secundus עון מגדל uterque super תורה משנה scripsit.
R. MOSIS ISARLASCH scripsit Librum Annotationum sive Eluci-
dation. difficiliorum vocum, & scholia in librum שלחן ערוך
R. MENACHEM Mersburgensis notas ad Scecloth & Tefschuvoth.
R. ISSACHAR BAAR scripsit librum eloquiorum
intelligentiae, sive, explicationem exoticarum & diffi-

11c

Farbkarte #13

B.I.G.

QR. 523, 22.

L. B. V.

B. M.

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE REGIO AC DOMINO

DN. FRIDERICO AVGVSTO

ELECTOR. SAXON. HEREDE
ETC. ETC. ETC.

HISTORIAM SCHOLIASTARVM

PVBlice PROPONIT ET EXCVTIT
PRAESES

X 2313066

M. ERDMAN. GOTHOFREDVS
CAMENTIVS

AL. EL.

RESPONDENTE

JUSTO HENR. CALMBERGERO,

SALZ. THURING. SS. TH. ET PH. CULTORE

AD D. III. IVL. A. c. 17 19 CC XV

HORIS MATVTINIS

VITEMBERGÆ

Typis CHRISTIANI SCHROEDERI Acad. Typ.

